Implementing Transboundary Environmental Impact Assessments (TEIA) under the Espoo Convention: Lessons from experience

Parach Runglek[1], Chaunjit Chanchitpricha,[2*] Alan Bond[3,4]

1 Master of Science (Environmental Pollution and Safety Programme), School of Environmental Health, Institute of Public Health, Suranaree University of Technology

2 School of Environmental Health, Institute of Public Health, Suranaree University of Technology

3 School of Environmental Sciences, University of East Anglia

4 Research Unit for Environmental Sciences and Management, North-West University

** Corresponding author: e-mail: chaunjit@g.sut.ac.th*

Original article

OPEN ACCESS

Citation:
Runglek, P., Chanchitpricha, C., & Bond, A. Implementing Transboundary Environmental Impact Assessments (TEIA) under the Espoo Convention: Lessons from experience. *Public Health Policy and Laws Journal*, *12*(1), 61–83. retrieved from https://so05.tci-thaijo.org/index.php/journal_law/article/view/284300

Received: 10 October 2025
Revised: 11 November 2025
Accepted: 25 November 2025

Abstract

This study aims at: (1) investigating the experiences of Parties to the Espoo Convention in implementing Transboundary Environmental Impact Assessments (TEIA); (2) identifying gaps, challenges, and factors influencing successful implementation; and (3) refining key findings to support the development of approaches for managing transboundary impacts in the context of Thailand and other ASEAN countries. A qualitative methodology was employed through documentary analysis. Secondary data were collected from the UNECE website, including (1) questionnaire reports from 11 Party of Origin countries, 4 Affected Parties, and 1 non-Party country, and (2) six reports of the Implementation Committee under the Convention. The findings reveal that the Convention Secretariat serves as a key supporting mechanism that plays a vital role in facilitating coherent and continuous implementation among the Parties. The key challenges can be identified as inconsistency of definitions of transboundary impact, along with unclear identification of Affected Parties, different timeframes applied in the TEIA process, and language barriers for communication among related parties. Factors contributing to more effective implementation include an emphasis on early consultations and the establishment of bilateral agreements between Parties. Accordingly, this study suggests that Thailand and ASEAN countries could strengthen legal frameworks, their cooperation mechanisms, and promote knowledge production and capacity building to deal with transboundary impacts based on the concept of the Espoo Convention.

Keywords: Transboundary Environmental Impact; Transboundary Environmental Impact Assessment (TEIA); Espoo Convention

แนวทางการดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนภายใต้อนุสัญญาเอสปู: บทเรียนจากประสบการณ์

ปารัช หรั่งเล็ก[1], ชื่นจิต ชาญชิตปรีชา[2*], Alan Bond[3,3,4]

1 หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (มลพิษสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย) สาขาวิชาอนามัยสิ่งแวดล้อม สำนักวิชาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

2 สาขาวิชาอนามัยสิ่งแวดล้อม สำนักวิชาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

3 School of Environmental Sciences, University of East Anglia

4 Research Unit for Environmental Sciences and Management, North-West University

** อีเมลติดต่อ: chaunjit@g.sut.ac.th*

นิพนธ์ต้นฉบับ

วันรับ 10 ตุลาคม 2568
วันแก้ไข 11 พฤศจิกายน 2568
วันตอบรับ 25 พฤศจิกายน 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ประสบการณ์ในการดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนของประเทศภาคีอนุสัญญาเอสปู 2) ระบุประเด็นช่องว่างและความท้าทาย ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการดังกล่าว และ 3) สังเคราะห์ประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางสำหรับการจัดการผลกระทบข้ามพรมแดนในบริบทของประเทศไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร โดยเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากเว็บไซต์ของ UNECE ได้แก่ (1) รายงานแบบสอบถาม (Questionnaire report) ของประเทศภาคีแหล่งกำเนิด 11 ประเทศ ประเทศที่ได้รับผลกระทบ 4 ประเทศ และ ประเทศที่ไม่ได้เป็นภาคีอนุสัญญา 1 ประเทศ; และ (2) รายงานของคณะกรรมการติดตามการดำเนินการตามอนุสัญญา (Implementation Committee) จำนวน 6 ฉบับ ข้อค้นพบจากการศึกษานี้ พบว่า สำนักเลขาธิการอนุสัญญาถือเป็นกลไกสนับสนุนกลางที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยขับเคลื่อนให้การดำเนินการตามอนุสัญญาของประเทศภาคีสามารถดำเนินการได้อย่างมีทิศทางและต่อเนื่อง ส่วนความท้าทายจากการดำเนินการตามอนุสัญญาของกรณีศึกษา ได้แก่ ความแตกต่างในการกำหนดคำนิยามที่เกี่ยวข้อง ความไม่ชัดเจนในการระบุภาคีที่ได้รับผลกระทบ กรอบเวลาในการดำเนินการที่ต่างกัน และข้อจำกัดด้านภาษา ทั้งนี้ ปัจจัยที่ช่วยนำไปสู่การดำเนินการที่ดีขึ้น ได้แก่ การให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือล่วงหน้าระหว่างภาคี และการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงเสนอแนวทางสำหรับบริบทไทยและภูมิภาคอาเซียน ว่า ควรมีการผลักดันการสร้างกรอบและกลไกทางกฎหมายที่ชัดเจน และการเสริมสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศ รวมถึงสนับสนุนให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ในทุกระดับเกี่ยวกับการรับมือมลพิษข้ามพรมแดนด้วยการประยุกต์ใช้หลักการภายใต้อนุสัญญาเอสปูในบริบทอาเซียน

คำสำคัญ : ผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน; การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน อนุสัญญาเอสปู

1. บทนำ

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ในประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศในภูมิภาคอาเซียน ถือเป็นเป้าหมายสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายหลักของอาเซียนที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า อุตสาหกรรม และการเกษตร (ASEAN, n.d.) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพัฒนาโครงการโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่จะเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับขีดความสามารถทางเศรษฐกิจ (Ukwe & Ibe, 2010; UNECE, 2008; Zhao et al., 2021) การดำเนินโครงการดังกล่าวจำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้น เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นปัจจัยพื้นฐานต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพของประชาชน (World Health Organization, 2022) ทั้งนี้ หากโครงการเกิดขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียงเขตแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน มลพิษจากแหล่งกำเนิด (Source) และกิจกรรมภายใต้โครงการที่เร่งพัฒนานั้น อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และสุขภาพ ซึ่งมลพิษนั้นอาจแพร่กระจายเคลื่อนตัวไปในสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน (Pathway) และอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และผู้รับสัมผัสมลพิษ (Receptor) ในประเทศใกล้เคียงได้ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ เรียกว่า **ผลกระทบข้ามพรมแดน (Transboundary impact)** โดย International Finance Corporation (2021) และ UNECE (2017a) ได้อธิบายลักษณะของผลกระทบข้ามพรมแดนไว้ว่า เป็นผลกระทบที่แผ่ขยายออกนอกเขตอำนาจของประเทศเจ้าของโครงการ และส่งผลกระทบต่อประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศใกล้เคียง ผลกระทบที่เกิดขึ้นดังกล่าวไม่เพียงส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเท่านั้น (Kim et al., 2022; Marks & Miller, 2022) แต่ยังอาจส่งผลต่อสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หากขาดกลไกการจัดการที่เหมาะสม

อนุสัญญาว่าด้วยการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในบริบทข้ามพรมแดน หรือ “อนุสัญญาเอสปู” (Espoo Convention) ถือเป็นเครื่องมือและกลไกที่คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจแห่งสหประชาชาติสำหรับยุโรป (The United Nations Economic Commission for Europe: UNECE) ใช้ขับเคลื่อนผลักดันให้เกิดการจัดการมลพิษข้ามพรมแดน เพื่อป้องกัน ลด และควบคุมผลกระทบข้ามพรมแดนจากการดำเนินกิจกรรมหรือการพัฒนาโครงการในประเทศใดประเทศหนึ่งโดยที่ผลกระทบนั้นอาจส่งผลเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญต่อประเทศใกล้เคียง (Purnama, 2004; UNECE, 1991, 2017a) การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน (Transboundary Environmental Impact Assessment: TEIA) ภายใต้อนุสัญญานี้ถือเป็นหนึ่งในกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศภาคีที่กำหนดให้ประเทศแหล่งกำเนิด (Party of Origin) แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาโครงการและให้โอกาสประเทศที่อาจได้รับผลกระทบ (Affected Party) ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างโปร่งใสและเท่าเทียม นอกจากนี้ แม้ว่าอนุสัญญาเอสปูมีการพัฒนาและดำเนินการในกลุ่มประเทศ UNECE อย่างไรก็ตาม อนุสัญญานี้เปิดกว้างให้ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ รวมถึงประเทศอื่นๆนอกยุโรป สามารถนำแนวทางการดำเนินการตามอนุสัญญาเอสปูไปใช้ในบริบทของประเทศเหล่านั้นได้

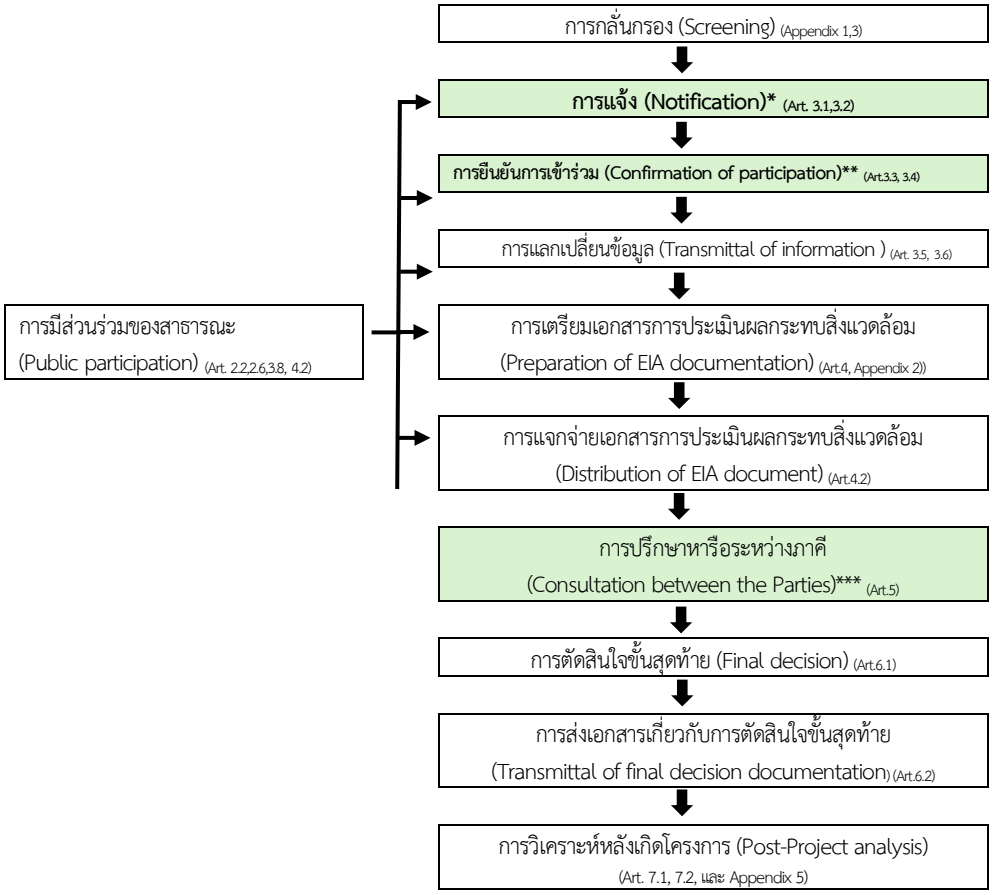
กระบวนการตามอนุสัญญานี้ประกอบด้วยขั้นตอนที่เป็นลำดับต่อเนื่องกัน **ดังแสดงในภาพที่ 1** จากขั้นตอนแรกคือการกลั่นกรองโครงการ (Screening) ที่มีการกำหนดประเภทโครงการ จำนวน 22 โครงการที่ต้องจัดทำ TEIA (อ้างอิงตาม Appendix I ของอนุสัญญา) ในลำดับต่อมา ควรมีการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมของสาธารณะตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นของกระบวนการฯ โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ (Notification) การที่ประชาชนได้ให้ข้อคิดเห็นต่อโครงการในช่วงของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการเตรียมเอกสาร (EIA Documentation) และช่วงที่มีการเผยแพร่ข้อมูลรายงานการประเมินผลกระทบฯให้ทราบโดยทั่วกัน ในกลุ่มประเทศที่เกี่ยวข้อง (Distribution of EIA document) ซึ่งข้อคิดเห็นเหล่านี้จำเป็นที่จะต้องรายงานและพิจารณาในขั้นตอนของการปรึกษาหารือระหว่างรัฐบาลของประเทศภาคี (Consultation between the parties) หรือประเทศที่เกี่ยวข้อง (เช่น ประเทศที่อาจได้รับผลกระทบแต่อาจยังไม่ใช่ประเทศภาคี) นอกจากนี้การศึกษาของ de Boer (1999) และแนวปฏิบัติของ UNECE (UNECE, 2006a, 2006b, 2009a) เน้นว่า ขั้นตอนของการแจ้งเตือน (Notification) การยืนยันการเข้ามามีส่วนร่วม (Confirmation of

participation) และการปรึกษาหารือระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้อง (Consultation) เป็นกระบวนการที่ต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นกลไกหลักที่ช่วยส่งเสริมกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศภาคี นอกจากนี้ ขั้นตอนเหล่านี้ยังถือเป็นจุดที่ทำให้กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนมีความแตกต่างจากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทั่วไป ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน (Transboundary Environmental Impact Assessment: TEIA) จึงมีบทบาทสำคัญในการคาดการณ์และจัดการผลกระทบเชิงลบอย่างรอบด้าน (Bruch et al., 2007; Mirumachi & Nakayama, 2007; Schrage & Bonvoisin, 2008) อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางเทคนิคและนโยบายในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างรัฐที่เกี่ยวข้อง (Albrecht, 2008; Boyle, 2011; Mirumachi & Nakayama, 2007; Zhao et al., 2021) ในระดับนานาชาติ

เพื่อให้กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนดำเนินไปในทิศทางเดียวกันและบรรลุเป้าหมายของอนุสัญญา UNECE ได้มีกลไกการดำเนินงานที่มีกลไกการติดตามและประเมินผล โดยที่สำนักเลขาธิการของอนุสัญญานี้ (The secretariat) จะส่งแบบสอบถามรายงานการดำเนินการตามอนุสัญญา (The questionnaire report of the Parties on the implementation) ให้กับประเทศภาคีตอบกลับทุก 3 ปี เพื่อรายงานข้อมูลการดeเนินงานตามอนุสัญญาในประเทศของตน จากนั้น สำนักเลขาธิการ ดำเนินการวิเคราะห์ภาพรวม และสรุปเอกสารที่ชื่อว่า Review of the Implementation of the Convention ซึ่งจะมีการรายงานทุก 3 ปี (เช่น รายงานทบทวน ฉบับที่ 6 UNECE, 2021) เป็นต้น การดำเนินการนี้มีลักษณะที่สะท้อนภาพรวมของการดำเนินการตามอนุสัญญาในกลุ่มประเทศภาคี (Ratified Parties) และประเทศที่ไม่ใช่ภาคี (Non-Parties) แต่สมัครใจส่งรายงานให้กับสำนักเลขาธิการของอนุสัญญา

นอกจากนี้ หากมีกรณีที่ประเทศใดประเทศหนึ่งเกิดความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบข้ามพรมแดนจากประเทศภาคีแหล่งกำเนิด หรือ หากประเทศภาคีแหล่งกำเนิดไม่สามารถดำเนินการได้ตามข้อตกลงของอนุสัญญา ข้อกังวลดังกล่าวจะถูกยื่นต่อสำนักเลขาธิการเพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น แจ้งประเทศที่เกี่ยวข้องตอบข้อคำถามหรือให้ข้อมูล จากนั้น จะสำนักเลขาฯ รวบรวมข้อมูลเสนอต่อ คณะกรรมการติดตามการดำเนินการตามอนุสัญญา (Implementation Committee) เพื่อพิจารณากรณีเฉพาะกิจเหล่านั้น (UNECE, 2009b)และให้ข้อคิดเห็นเป็นข้อค้นพบและข้อเสนอแนะในรูปแบบเอกสารที่เรียกว่า รายงานของคณะกรรมการติดตามการดำเนินการตามอนุสัญญา (Implementation Committee Report)

ทั้งนี้ ประเด็นสำคัญที่ประเทศภาคีสมาชิกควรคำนึงถึง ได้แก่ การตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมหรือการคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวของโครงการ เพื่อช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ การบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศอย่างเหมาะสมควบคู่กับความร่วมมือกันระหว่างประเทศภาคีเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสในกระบวนการและสนับสนุนให้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนดำเนินไปอย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ (UNECE, 2017a) ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวได้ว่า อนุสัญญาเอสปูเป็นกรอบกฎหมายระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส โดยมุ่งเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการคุ้มครองสุขภาพของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะ SDG 3 ว่าด้วยสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี (Good Health and Well-being) ตลอดจนเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมและธรรมาภิบาลอื่น ๆ (UNECE, 2017b) อีกทั้งยังเปิดกว้างให้ประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นภาคี (UNECE, 2014a, 2014b) เพื่อส่งเสริมการประเมินสิ่งแวดล้อมที่มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ภาพที่ 1 ขั้นตอนของกระบวนการ TEIA ภายใต้อนุสัญญาเอสปู (ดัดแปลงจาก de Boer, 1999; UNECE, 2017a)

หมายเหตุ : 1) *, **, *** คือ ขั้นตอนตามกระบวนการ TEIA ภายใต้อนุสัญญาเอสปูที่ดำเนินการเพิ่มเติมจากกระบวนการ EIA; 2) Art. หมายถึง Article ภายใต้อนุสัญญาเอสปู 3) Appendix ภายใต้อนุสัญญาเอสปู

แม้อนุสัญญาเอสปูจะเป็นกรอบกฎหมายหลักที่ใช้จัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนในภูมิภาคยุโรป แต่หลักการสำคัญหลายประการสามารถถอดบทเรียนและนำมาปรับใช้ได้ในบริบทของภูมิภาคอื่น โดยเฉพาะภูมิภาคอาเซียน (ASEAN) ซึ่งกำลังเผชิญปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น ที่ผ่านมากลุ่มประเทศอาเซียน มีข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดการผลกระทบข้ามพรมแดน ได้แก่ ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution (AATHP) 2002 และ Agreement on the cooperation for the sustainable development of the Mekong River basin 1995 อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศในกลุ่มอาเซียนจะมีความพยายามในการส่งเสริมความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน แต่ยังขาดหลักการและกรอบการดำเนินการที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ (Fongissara & Buddharaksa, 2022; Itasari & Mangku, 2021) ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากข้อจำกัดของแนวทางแบบอาเซียน ซึ่งให้ความสำคัญกับอธิปไตยของรัฐสมาชิก ความไม่แทรกแซงกิจการภายในและการตัดสินใจบนพื้นฐานของฉันทามติ (Charusombat, 2023; Ghani et al., 2017) ส่งผลให้การพัฒนากลไกหรือมาตรการในลักษณะสากลยังเผชิญข้อจำกัดในการปรับใช้ให้เหมาะกับบริบทอาเซียน ที่มุ่งเน้นความยืดหยุ่นทางการเมืองและความร่วมมือแบบไม่ผูกพันตามกฎหมาย นอกจากนี้ จากการศึกษาของ Schrage and Bonvoisin (2008) พบว่า ในทางปฏิบัติกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ความไม่สอดคล้องกันของกฎหมายภายในประเทศภาคี ความไม่ชัดเจนของขั้นตอนการดำเนินงาน รวมถึงข้อจำกัดด้านกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่ากฎหมาย ขั้นตอน และกรอบการดำเนินการสามารถ

ปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของแต่ละประเทศภาคี ส่งผลให้แนวทางการดำเนินการมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ด้วยเหตุนี้ การเรียนรู้จากประสบการณ์ของประเทศภาคีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะสามารถสะท้อนช่องว่างในการดำเนินการเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อปิดช่องว่างดังกล่าว

ล่าสุดในปี 2023 คณะกรรมาธิการลุ่มน้ำโขงได้เผยแพร่แนวทาง (Guidelines) เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนในลุ่มน้ำแม่โขง (Mekong River Commission, 2023) ซึ่งได้ใช้กรอบอนุสัญญาเอสปูมาเป็นแนวทางในการพัฒนา Guidelines นี้ ดังนั้น ถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ประสบการณ์จากกลุ่มประเทศภาคีอนุสัญญา ว่ามีบทเรียนใดบ้างที่จะช่วยส่งเสริมความสำเร็จในการดำเนินการประเมินผลกระทบข้ามพรมแดน และ การจัดการมลพิษข้ามพรมแดนได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นสมาชิกในกลุ่มประเทศอาเซียนที่มีกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการด้านประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental impact assessment: EIA) อย่างชัดเจน นับตั้งแต่ จุดเริ่มต้นจากพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 จวบจน พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2561 สำหรับการบังคับใช้ในประเทศ ณ ปัจจุบัน แต่ยังเผชิญความท้าทายในการบูรณาการแนวคิดการประเมินผลกระทบข้ามพรมแดนเข้าสู่กระบวนการการประเมินผลกระทบที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากต้องดำเนินการในบริบทข้ามพรมแดน (Dávila et al., 2020; Swangjang, 2018) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงดำเนินการเพื่อสร้างความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการประเมินผลกระทบข้ามพรมแดนตามอนุสัญญาเอสปูในกลุ่มประเทศภาคีอนุสัญญาและประเทศที่เกี่ยวข้อง เพื่อเรียนรู้ถึง ปัญหาและความท้าทายในการดำเนินการดังกล่าว และถอดบทเรียนว่ามีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ควรพิจารณาในการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพภายใต้อนุสัญญานี้ และ ในบริบทของประเทศไทยจะเรียนรู้บทเรียนจากประสบการณ์ดังกล่าวได้อย่างไรบ้างสำหรับการจัดการมลพิษข้ามพรมแดน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์ประสบการณ์จากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนของประเทศภาคีที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติตามข้อตกลงของอนุสัญญาเอสปู และระบุประเด็นที่อาจเป็นช่องว่าง (Gaps) หรือความท้าทาย จากการดำเนินดังกล่าว

2.2 เพื่อระบุปัจจัยที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายและประสิทธิผลของกระบวนการในการประเมินผลกระทบข้ามพรมแดน

2.3 เพื่อสังเคราะห์ประเด็นข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางในการจัดการผลกระทบข้ามพรมแดนสำหรับประเทศไทยเชื่อมโยงกับบริบทของอาเซียน

3. วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้ดำเนินการด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research methodology) โดยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary analysis) จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้แก่ เอกสารหลักที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การดำเนินการตามข้อตกลงของอนุสัญญาเอสปู โดยมีการกลั่นกรองข้อมูล (Data condensation) ด้วยการกำหนดรหัสข้อมูล (Data coding) ตรวจสอบข้อมูล (Data verification) และ การวิเคราะห์สาระหลัก (Thematic analysis) (Miles et al., 2014; Miles & Huberman, 1994) ดังสรุปในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นเกี่ยวกับคำถามการวิจัย แหล่งข้อมูล และวิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

คำถามการวิจัย	**แหล่งข้อมูล**	**วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล**	**การวิเคราะห์ข้อมูล**
1. อนุสัญญาเอสปูถูกนำไปใช้และดำเนินการด้านการประเมินผลกระทบข้ามพรมแดนในประเทศภาคีและประเทศที่เกี่ยวข้องอย่างไร 2. ปัญหาและความท้าทายที่พบจากประสบการณ์เหล่านี้มีอะไรบ้าง และ มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ควรพิจารณาในการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพภายใต้อนุสัญญานี้ 3. การดำเนินการในนบริบทของไทยเรียนรู้บทเรียนจากประสบการณ์ดังกล่าวได้อย่างไร สำหรับการจัดการมลพิษข้ามพรมแดน	(1) รายงานแบบสอบถามจากประเทศภาคีที่ให้สัตยาบัน จำนวน 16 ประเทศ และ (2) รายงานคณะกรรมการติดตามการดำเนินงาน ส่วนของข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ จำนวน 6 กรณี	การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis)	**ขั้นตอนที่ 1:** การกำหนดรหัสข้อมูล (Data Coding) **ขั้นตอนที่ 2:** การวิเคราะห์สาระหลัก (Thematic analysis)

3.1 แหล่งข้อมูล (Sources of data)

ได้แก่ รายงานแบบสอบถามสำหรับรายงานของภาคีเกี่ยวกับการดำเนินการตามอนุสัญญาว่าด้วยการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในบริบทข้ามพรมแดน และรายงานของคณะกรรมการดำเนินงาน ในส่วนของข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ รายละเอียดของเอกสารทั้งสองส่วนสามารถอธิบายได้ดังนี้

3.1.1 รายงานแบบสอบถามของ UNECE (Questionnaire reports) ที่ได้รับการตอบกลับจากประเทศภาคีอนุสัญญา (ในช่วงปี 2019–2021) โดยเข้าถึงข้อมูลจากเว็บไซต์ของ UNECE (Review of Implementation 2019) ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษา (ณ ช่วงเวลาที่ดำเนินการวิจัยในปี 2024) พบว่ามีจำนวน 40 ประเทศ (จากทั้งหมด 45 ประเทศ) ที่ตอบแบบสอบถามและส่งกลับมายังคณะเลขานุการอนุสัญญา แต่มีเพียง 15 ประเทศภาคีอนุสัญญา (Parties) และ 1 ประเทศที่ไม่ใช่ประเทศภาคีอนุสัญญา (Non-party) เท่านั้น (**ตารางที่ 2**) ที่ให้ข้อมูลครบถ้วนครอบคลุมขั้นตอนการดำเนินงาน การให้ข้อเสนอแนะและแสดงตัวอย่างที่เกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดี รวมถึงอุปสรรคในการดำเนินการ ซึ่งช่วยแสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างกฎหมายและระเบียบภายในประเทศที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข้ามพรมแดน รวมถึงบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายใต้อนุสัญญาและแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการตามขั้นตอนของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนของแต่ละประเทศภาคีอนุสัญญา

ตารางที่ 2 เอกสารรายงานแบบสอบถามของ UNECE ที่คัดเลือกมาสำหรับการศึกษาประสบการณ์ในการดำเนินการของประเทศภาคีภายใต้อนุสัญญาเอสปู ในช่วงปี 2019–2021

ลำดับ	ประเทศภาคี (Questionnaire for the report on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context)	บทบาท		
		PO	AP	NP
1	Albania	✓		
2	Republic of Belarus	✓		
3	Belgium	✓		
4	Czech Republic	✓		
5	Estonia	✓		
6	Hungary	✓		
7	Lithuania	✓		
8	Malta	✓		
9	Republic of Moldova		✓	
10	Montenegro		✓	
11	Republic of Poland	✓		
12	Romania	✓		
13	Slovenia	✓		
14	Spain		✓	
15	Switzerland		✓	
16	Georgia			✓

Remark: PO = Party of Origin (ประเทศภาคีแหล่งกำเนิด); **AP** = Affected Party (ประเทศภาคีที่ได้รับผลกระทบ); **NP** = non-Party (ประเทศที่มิใช่ภาคี)

3.1.2 รายงานข้อค้นพบและข้อเสนอแนะที่จัดทำโดยคณะกรรมการติดตามการดำเนินการตามอนุสัญญา (Implementation Committee Report) (ในช่วงปี 2022-2023) รายงานของคณะกรรมการดำเนินงาน (Implementation committee report) เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อให้เหตุผลประกอบการพิจารณาหากมีกรณีที่ต้องดำเนินการตรวจสอบการปฏิบัติตามอนุสัญญารวมถึงให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานแก่ประเทศภาคีว่าได้ดำเนินการตามข้อกำหนดของอนุสัญญาหรือไม่ โดยส่วนของ "ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ" (Findings and Recommendation Section) นั้น ครอบคลุมประเด็นด้านขั้นตอน เทคนิค และ การบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในทางปฏิบัติของแต่ละประเทศภาคี ได้แก่ ภาคีแหล่งกำเนิด ภาคีที่ได้รับผลกระทบ โดยการศึกษานี้ได้คัดเลือกจำนวน 6 กรณีศึกษา จากรายงานดังกล่าว (**ตารางที่ 3**) ซึ่งเอกสารเหล่านี้เป็นรายงานที่เริ่มมีการเผยแพร่ในช่วงปี 2022 เป็นต้นมา และเป็นกรณีศึกษาที่มีความเชื่อมโยงกับการดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนโดยเฉพาะ การคัดเลือกกรณีศึกษาเหล่านี้จึงช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์เชิงปฏิบัติ ความท้าทาย บทเรียน และแนวทางหรือข้อเสนอแนะที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการประเมินผลกระทบข้ามพรมแดนในบริบทของไทยและอาเซียน

ตารางที่ 3 เอกสารรายงานของคณะกรรมการติดตามการดำเนินงานที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ประสบการณ์การดำเนินการภายใต้อนุสัญญาเอสปู ในช่วงปี 2022–2023

no.	รายงานข้อค้นพบและข้อเสนอแนะที่จัดทำโดยคณะกรรมการติดตามการดำเนินการตามอนุสัญญาจากการพิจารณากรณีที่มีประเด็นร้องเรียนจากประเทศที่ได้รับผลกระทบ	ประเภทโครงการ	PO	AP
1	Findings and recommendations on compliance by Serbia with its obligations under the Convention with respect to several mining related activities in Karamanica, Popovica and Podvirovi and the Grot mine (UNECE, 2022b)	Major Mining	Serbia	Bulgaria
2	Findings and recommendations on compliance by Bosnia and Herzegovina with its obligations under the Convention and the Protocol with respect to the construction of Buk Bijela hydropower plant on the Drina River (UNECE, 2023b)	Hydro power plant	Bosnia	Montenegro
3	Findings and recommendations on compliance by Albania with its obligations under the Convention and the Protocol in respect of the planned construction of several small hydropower plants on the Cijevna River (UNECE, 2023a)	Nuclear power plant	Albania	Montenegro
4	Findings and recommendations on compliance by Bulgaria with its obligations under the Convention with respect to the lifetime extension of units 5 and 6 of Kozloduy nuclear power plant (UNECE, 2023c)	Nuclear power plant	Bulgaria	Romania
5	Findings and recommendations on compliance by Belgium with its obligations under the Convention in respect of the lifetime extension of unit 1 of Tihange nuclear power plant (UNECE, 2023d)	Nuclear power plant	Belgium	Germany
6	Findings and recommendations on compliance by Czechia with its obligations under the Convention in respect of the lifetime extension of four reactors of Dukovany nuclear power plant (UNECE, 2023e)	Nuclear power plant	Czechia	Austria, Poland, Germany, Slovakia

Remark: PO = Party of Origin (ประเทศภาคีแหล่งกำเนิด) และ **AP** = Affected Party (ประเทศภาคีที่ได้รับผลกระทบ)
Source: The source of the report is accessible at UNECE website (Implementation committee report)

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยนำข้อมูลที่ได้จากการจัดเตรียมในขั้นตอนก่อนหน้าเข้าสู่กระบวนการกำหนดรหัสข้อมูล และ การวิเคราะห์สาระหลัก เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ รวมทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา รายละเอียดของแต่ละขั้นตอนจะแสดงดังต่อไปนี้

3.2.1 การกำหนดรหัสข้อมูล (Data Coding) จากการวิเคราะห์เอกสารได้มีการกำหนดรหัสข้อมูลด้วยวิธีแบบผสม (Hybrid coding approach) โดยใช้ซอฟท์แวร์ NVivo 14 ช่วยในการจัดการระบบข้อมูล ซึ่งเป็นการผสมผสานการกำหนดรหัสแบบนิรนัย (Deductive coding) ที่อ้างอิงจากรหัสข้อมูลที่กำหนดไว้ล่วงหน้า (Set of a priori codes) ที่พัฒนาจากกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัย (Braun & Clarke, 2006; Swain, 2018) ควบคู่กับการกำหนดรหัสแบบ

อุปนัย (Inductive coding) เมื่อพบประเด็นนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนมากขึ้นจากเอกสารที่วิเคราะห์ (Fereday & Muir-Cochrane, 2006; Xu & Zammit, 2020) แนวทางนี้ช่วยให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้รหัสข้อมูลที่สะท้อนถึงประสบการณ์ ความท้าทาย ประเด็นปัญหา และแนวทางในการจัดการกับผลกระทบข้ามพรมแดนภายใต้บริบทของ UNECE

3.2.2 การวิเคราะห์สาระหลัก (Thematic Analysis) เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการกำหนดรหัส ข้อมูลที่ได้ถูกนำเข้าสู่การวิเคราะห์สาระหลัก (Thematic analysis) ซึ่งเป็นกระบวนการประมวลผลข้อมูลเชิงคุณภาพที่ช่วยให้สามารถระบุ จัดประเภท และนำเสนอประเด็นหลักที่เชื่อมโยงกันของข้อมูล และทำให้เกิดความเข้าใจประเด็นหลักที่มีความชัดเจนมากขึ้น (Bruch et al., 2007; Jones, 2006) โดยรหัสข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนการกำหนดรหัสข้อมูลจะถูกตรวจสอบอย่างละเอียดเพื่อจัดหมวดรหัสข้อมูลที่ได้ให้ตรงตามหัวข้อของแนวคิดหลัก (Theme) (Attride-Stirling, 2001; Idrissi Gartoumi, 2024; Jones, 2006; Naweed et al., 2022) กระบวนการนี้จึงช่วยให้การตีความข้อมูลมีความลึกซึ้งและสามารถระบุความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความท้าทาย ปัจจัยสนับสนุน (Braun & Clarke, 2006) และบทเรียนที่ได้จากประสบการณ์ของประเทศภาคีสมาชิก

4. ผลการศึกษาและอภิปรายผล (Results and discussion)

4.1 ประสบการณ์การดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนของประเทศภาคีอนุสัญญาเอสปู

กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) มีแนวโน้มที่จะมีความซับซ้อนมากขึ้นภายใต้บริบทของผลกระทบข้ามพรมแดน เนื่องจากแต่ละประเทศภาคีมีแนวทางการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านการกำหนดคำนิยาม การระบุประเภทของกิจกรรม ตลอดจนการกำหนดรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน (TEIA) ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินการภายใต้อนุสัญญาเอสปู จากผลการศึกษากรณีศึกษาที่คัดเลือกพบว่าประสบการณ์เชิงปฏิบัติของประเทศภาคีสะท้อนผ่านข้อมูลจากสองแหล่งสำคัญ ได้แก่ (1) รายงานแบบสอบถามจากประเทศภาคีอนุสัญญาจำนวน 15 ประเทศ และ ประเทศที่ไม่ใช่ภาคี จำนวน 1 ประเทศ และ (2) รายงานคณะกรรมการติดตามการดำเนินงานตามอนุสัญญา จำนวน 6 กรณี ข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปข้อค้นพบ และบทเรียนจากประสบการณ์ในการจัดการผลกระทบข้ามพรมแดนภายใต้อนุสัญญาเอสปู ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความท้าทายและประเด็นสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน **ดังแสดงในตารางที่ 4**

ตารางที่ 4 ข้อค้นพบและบทเรียนจากประสบการณ์การดำเนินการตามอนุสัญญาเอสปูในการจัดการผลกระทบข้ามพรมแดน

	ประเด็นปัญหาและความท้าทาย	สาเหตุของปัญหา	ข้อเสนอแนวทางแก้ไขตามประสบการณ์ของกรณีที่เลือก	แหล่งอ้างอิง
(1)	ความไม่สอดคล้องกันของการกำหนดคำนิยามและการกำหนดรายการประเภทกิจกรรม	ความแตกต่างในการตีความความหมายของผลกระทบข้ามพรมแดน ส่งผลให้เกิดความไม่สอดคล้องในการกำหนดขอบเขตของผลกระทบ และในการระบุกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบร้ายแรงข้ามพรมแดน	○ การปรึกษาหารือล่างหน้า และการปรึกษาหารือระหว่างภาคี (Poland, 2022) ○ การจัดทำข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคี (Albania, 2022; Montenegro, 2022; UNECE, 2022a) สำหรับการหารือเกี่ยวกับมุมมองที่แตกต่างกัน การกำหนดเกณฑ์ร่วม และการสร้างความเข้าใจระหว่างภาคี	Estonia (2022); UNECE (2023b, 2023c, 2023e)
(2)	ความไม่ชัดเจนในการระบุภาคีที่ได้รับผลกระทบ	แนวทางในการกำหนดขอบเขตเพื่อระบุภาคีที่ได้รับผลกระทบและสิทธิในการมีส่วนร่วมยังไม่ชัดเจน รวมถึงความแตกต่างของกรอบกฎหมายในแต่ละประเทศ ส่งผล	○ การปรึกษาหารือล่างหน้า และการปรึกษาหารือระหว่างภาคี (Malta, 2022; Poland, 2022)	UNECE (2023b, 2023c, 2023e)

	ประเด็นปัญหาและความท้าทาย	สาเหตุของปัญหา	ข้อเสนอแนวทางแก้ไขตามประสบการณ์ของกรณีที่เลือก	แหล่งอ้างอิง
		ให้เกิดความไม่ชัดเจนในการรับรู้บทบาทและหน้าที่ในการดำเนินการ	o การจัดทำข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคี (Poland, 2022; Spain, 2022; UNECE, 2022a) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น	
(3)	ความหลากหลายของกรอบเวลาในการดำเนินกระบวนการ TEIA	การกำหนดกรอบเวลาโดยทั่วไปจะเป็นหน้าที่ของประเทศภาคีแหล่งกำเนิดที่เป็นผู้กำหนดตามกฎหมายภายในประเทศของตน ซึ่งส่งผลให้เกิดความแตกต่างอย่างมากสำหรับระยะเวลาในแต่ละขั้นตอน	o การจัดทำข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคี (Poland, 2022; UNECE, 2022b) เพื่อแก้ไขความแตกต่างด้านกรอบเวลาระหว่างภาคี	Estonia (2022); Spain (2022); Switzerland (2022); UNECE (2022a, 2023a)
(4)	ข้อจำกัดด้านภาษาและความท้าทายในการแปล	ประเด็นด้านการแปลและภาษาไม่ได้ถูกระบุไว้อย่างชัดเจนในอนุสัญญาเอสปู ซึ่งความซับซ้อนที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างทางภาษาอาจเป็นอุปสรรคต่อประสิทธิผลของกระบวนการ TEIA โดยเฉพาะในประเทศที่มีภาษาราชการต่างกัน	o การจัดทำข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคี (Poland, 2022; Spain, 2022; UNECE, 2022b) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ลดช่องว่างการสื่อสาร และป้องกันความเข้าใจคลาดเคลื่อน	Czech (2022); Estonia (2022); Spain (2022); Switzerland (2022); UNECE (2022a, 2023a)

ตารางที่ 5 การจำแนกประเภทของคำจำกัดความของผลกระทบข้ามพรมแดนตามรายงานแบบสอบถาม

	กลุ่มหลักของคำนิยาม	คำอธิบายและเหตุผลสนับสนุน	แหล่งอ้างอิง
1	ให้คำจำกัดความคำว่า “ผลกระทบข้ามพรมแดน” เหมือนกับที่ระบุไว้ในอนุสัญญา (n=7)	ภาคีแต่ละประเทศได้แปลงสาระจากอนุสัญญาหรือบัญญัติคำจำกัดความเดียวกันไว้ในกฎหมายภายในของตน	Albania (2022); Belarus (2022); Belgium (2022); Hungary (2022); Montenegro (2022); Romania (2022); Slovenia (2022)
2	ให้คำจำกัดความคำว่า “ผลกระทบข้ามพรมแดน” ที่มีความแตกต่างเล็กน้อยจากอนุสัญญา (n=2)	แม้ว่าจะใช้คำที่มีความแตกต่างเล็กน้อย แต่ก็ยังมีความกระชับและชัดเจนเพียงพอสำหรับการพิจารณาผลกระทบข้ามพรมแดนที่อาจเกิดขึ้นได้	Georgia (2022); Malta (2022)
3	ไม่ได้ให้คำจำกัดความคำว่า “ผลกระทบข้ามพรมแดน” ในกฎหมายภายในประเทศ (n=7)	แม้จะไม่ได้ระบุ “ผลกระทบข้ามพรมแดน” ไว้อย่างชัดเจนในกฎหมายภายในของแต่ละภาคี แต่ก็มีการใช้คำที่มีความหมายเทียบเท่า ซึ่งสามารถสื่อสารและแทนได้อย่างเพียงพอ	Czech (2022); Estonia (2022); Lithuania (2022); Moldova (2022); Poland (2022); Spain (2022); Switzerland (2022)

(1) ความไม่สอดคล้องกันของการกำหนดคำนิยามและการกำหนดรายการประเภทกิจกรรม (Inconsistency of defining key term and identifying lists of activities)

หนึ่งในความท้าทายสำคัญของการดำเนินกระบวนประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนภายใต้อนุสัญญาเอสปู คือ ความแตกต่างของนิยามและขอบเขตของ “ผลกระทบข้ามพรมแดน” ระหว่างประเทศภาคี แม้บทบัญญัติของอนุสัญญาจะนิยามไว้ว่าเป็น “ผลกระทบที่มิใช่ในลักษณะเฉพาะระดับโลก ซึ่งเกิดขึ้นในเขตอำนาจของรัฐภาคีหนึ่ง อันมีสาเหตุจากกิจกรรมที่ตั้งอยู่ในอีกประเทศหนึ่ง” (UNECE, 2017a) แต่ละประเทศกลับมีแนวทางการตีความและการบังคับใช้ที่ต่างกัน จากกรณีศึกษา 16 กรณีที่วิเคราะห์ พบว่าคำนิยามที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนสามารถจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มหลัก โดยขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละประเทศ (**ตารางที่ 5**)

นอกจากนี้ ยังรวมถึงประเด็นการกำหนดรายการประเภทกิจกรรม โดยพบว่าประเทศภาคีส่วนใหญ่ (n = 9) ได้บัญญัติรายการกิจกรรมตามภาคผนวกที่ 1 ของอนุสัญญาเอสปู (โดยมีรายละเอียดปรากฏในตัวบทอนุสัญญา หน้า 12) ไว้ในกฎหมายภายในประเทศอย่างครบถ้วน ขณะที่บางประเทศ (n = 7) มีรายการที่แตกต่างเล็กน้อย (Czech, 2022; Hungary, 2022; Purnama, 2004; Spain, 2022; Switzerland, 2022) ซึ่งความ

แตกต่างดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่สอดคล้องในการระบุขอบเขตของผลกระทบภายใต้กระบวนประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน และสะท้อนชัดเจนในขั้นตอนการกลั่นกรอง หรือ *Screening* แม้ว่าภาคผนวกที่ 1 ของอนุสัญญาเอสปูจะกำหนดรายการกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน แต่ประเทศภาคียังคงมีเสรีภาพในการพิจารณาว่ากิจกรรมใดเข้าข่ายเป็น “กิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบข้ามพรมแดนอย่างมีนัยสำคัญ” (Pinho et al., 2010) อีกทั้งไม่เพียงแค่ประเทศภาคีแหล่งกำเนิดเท่านั้นที่มีสิทธิประเมินความจำเป็นของประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน แต่ประเทศภาคีที่ได้รับผลกระทบก็สามารถแสดงความเห็นได้เช่นกัน (ตามมาตรา 2.5) (UNECE, 2022a, 2023a, 2023c, 2023e) โดยประเด็นเหล่านี้ล้วนขึ้นอยู่กับระบบกฎหมาย เกณฑ์ และแนวทางของแต่ละภาคี ซึ่งอาจส่งผลให้การตัดสินใจในขั้นตอน screening มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ดังนั้น ประเทศภาคีจึงจำเป็นต้องปรับใช้ข้อกำหนดของอนุสัญญาให้สอดคล้องกับบริบทภายใน โดยคำนึงถึงความแตกต่างในการตีความ “ผลกระทบที่มีนัยสำคัญ” ตลอดจนการกำหนดประเภทกิจกรรมที่ควรอยู่ภายใต้กระบวนประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน (UNECE, n.d.) นอกจากนี้ การเปิดพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนมุมมองในขั้นตอน screening และกระบวนการอื่น ๆ ยังอาจเป็นแนวทางที่ช่วยลดข้อขัดแย้งซึ่งเกิดจากความแตกต่างด้านระบบกฎหมายและแนวทาง EIA ของแต่ละประเทศได้

(2) ความไม่ชัดเจนในการระบุภาคีที่ได้รับผลกระทบ (Lack of Clarity on how to identify Affected Parties)

การระบุประเทศภาคีที่ได้รับผลกระทบถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของกระบวนประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน เพราะสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของภาคีแหล่งกำเนิด และเป็นเงื่อนไขที่มีผลต่อความครอบคลุมและประสิทธิภาพของการดำเนินงาน จากการวิเคราะห์กรณีศึกษา 16 กรณีที่ได้จากแบบสอบถามของประเทศภาคีที่ให้สัตยาบัน พบว่าประเทศภาคีแต่ละประเทศมีรูปแบบและระยะเวลาในการแจ้งเตือน (notification) แตกต่างกัน รวมถึงความไม่ชัดเจนในการระบุภาคีที่ได้รับผลกระทบ จะเห็นได้จาก 9 ประเทศจาก 16 ประเทศ ใช้วิธีการแบบผสมผสานในการระบุประเทศภาคีที่ได้รับผลกระทบ ขณะที่บางประเทศอิงจากข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ของโครงการ หรือไม่ได้กำหนดวิธีการระบุไว้อย่างชัดเจนส่งผลให้แนวทางในการระบุภาคีที่ได้รับผลกระทบมีความหลากหลายและขาดขอบเขตที่แน่นอน ซึ่งส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับกฎหมายภายในของประเทศภาคีแหล่งกำเนิด (UNECE, 2006b) ปัญหาดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน เพื่อลดข้อจำกัดนี้ หลายประเทศภาคีได้กำหนดมาตรการส่งเสริมความเท่าเทียม เช่น การจัดให้มีการปรึกษาหารือ การเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม และการกำหนดระยะเวลาในการแสดงความคิดเห็น (Czech, 2022; Estonia, 2022; Malta, 2022; Slovenia, 2022) ตัวอย่างที่ชัดเจนคือประเทศเบลารุส ซึ่งได้บัญญัติรับรองการเข้าถึงรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของภาคีที่ได้รับผลกระทบไว้ในบทที่ 5 ของพระราชกฤษฎีกาคณะรัฐมนตรี (Belarus, 2022) อย่างไรก็ตาม ยังคงมีข้อจำกัดที่ส่งผลต่อความเท่าเทียมในการเข้าถึงกระบวนการการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน เช่น ระยะเวลาที่ไม่เหมาะสม (Estonia, 2022; UNECE, 2022a, 2023a) และอุปสรรคด้านภาษา (Belarus, 2022; Poland, 2022) ซึ่งทำให้ไม่สามารถรับประกันได้ว่าประเทศภาคีที่ได้รับผลกระทบจะได้รับสิทธิเทียบเท่าประเทศภาคีแหล่งกำเนิดอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น แนวทางที่มีประสิทธิภาพควรเน้นการสร้างความเข้าใจร่วมกันตั้งแต่ต้นกระบวนการ ผ่านการจัดทำข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคี การจัดตั้งคณะทำงานร่วม และการกำหนดเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับระยะเวลาและภาษา ซึ่งถือเป็นกุญแจสำคัญในการส่งเสริมความร่วมมือและลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในระยะยาว (Malta, 2022; Spain, 2022)

(3) ความหลากหลายของกรอบเวลาในการดำเนินกระบวนการ TEIA (Differences in timeframe determination)

กระบวนประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนมีกรอบเวลาที่แตกต่างกันในแต่ละขั้นตอน โดยเฉพาะการแจ้งเตือน (Notification) และการยืนยันการเข้าร่วม (Confirmation to Participate) ตามบทบัญญัติของอนุสัญญาเอสปูที่ระบุให้ดำเนินการ

"โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้" แต่ไม่ได้กำหนดกรอบเวลาที่ชัดเจนสำหรับแต่ละขั้นตอน ทำให้เกิดความสับสนในการปฏิบัติ โดยมากกรอบเวลาจะขึ้นกับกฎหมายภายในของประเทศภาคีแหล่งกำเนิด ในบางประเทศกำหนดกรอบเวลาสั้นเกินไป จนอาจเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพของประเทศที่ได้รับผลกระทบ (Estonia, 2022; UNECE, 2022a) และส่งผลต่อประสิทธิผลรวมของกระบวนประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน (Ministry of the Environment et al., 2003) ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่สอดคล้องและความล่าช้า จนอาจทำให้ไม่บรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ (Gachechiladze-Bozhesku, 2014) เพื่อจัดการปัญหานี้ คณะกรรมการการดำเนินงาน (Implementation Committee) จึงได้เสนอให้มีการระบุเงื่อนไขเกี่ยวกับกรอบเวลาไว้ในข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคี (ตามมาตรา 8) เพื่อเปิดโอกาสให้ภาคีร่วมกันกำหนดกรอบเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการและบริบทของแต่ละประเทศ (Ministry of the Environment et al., 2003) รวมถึงการเปิดโอกาสให้ภาคีที่ได้รับผลกระทบ สามารถขอขยายระยะเวลาในกระบวนการได้หากจำเป็นเพื่อรองรับประเทศที่อาจมีข้อจำกัดในการดำเนินการภายในเวลาที่กำหนด (Czech, 2022; Hungary, 2022; Poland, 2022) ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาข้อตกลงร่วมกันจึงเป็นกลไกสำคัญในการจัดการความแตกต่างด้านเวลาและสนับสนุนให้ความร่วมมือระหว่างภาคีดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

(4) ข้อจำกัดด้านภาษาและความท้าทายในการแปล (Language and translation challenges)

ภาษายังเป็นอุปสรรคสำคัญในกระบวนประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน ภายใต้อนุสัญญาเอสปู เนื่องจากยังไม่มีหลักเกณฑ์ชัดเจนเกี่ยวกับการแปลเอกสารหรือการใช้ภาษา โดยเฉพาะเมื่อประเทศภาคีใช้ภาษาราชการต่างกัน (Albrecht, 2008; UNECE, 2006b) ซึ่งอาจทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนและกระทบต่อการมีส่วนร่วมของภาคีที่ได้รับผลกระทบ (Belarus, 2022; Poland, 2022) นอกจากนี้ยังมีปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่อาจกลายเป็นอุปสรรคในกระบวนประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนได้ ไม่ว่าจะเป็น ค่าใช้จ่ายในการแปลและการจัดหาล่ามคุณภาพในการแปล ระยะเวลาที่ใช้ (Lithuania, 2022; Ministry of the Environment et al., 2003; Montenegro, 2022) รวมถึง การแปลเอกสารไม่ครบถ้วนหรือไม่แปลเอกสารเลย (Hernández, 2008) นับเป็นการจำกัดโอกาสของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลและทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างประเทศภาคีไม่ราบรื่น เพื่อแก้ไขข้อจำกัดเหล่านี้ การหารือระหว่างประเทศภาคีเพื่อนำประเด็นด้านภาษาไปบรรจุในข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคีจึงเป็นแนวทางที่สำคัญ ที่จะช่วยลดความเสี่ยงจากการแปลผิดพลาด (loss in translation) และเสริมสร้างความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ (Jones et al., 2022; Ministry of the Environment et al., 2003; UNECE, 2006a)

จากผลการศึกษาข้างต้น หากพิจารณาเชื่อมโยงกับขั้นตอนหลักในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนตามอนุสัญญาเอสปู จะเห็นได้ว่าในแต่ละขั้นตอนมีประเด็นท้าทายและแนวทางในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ดังแสดงใน **ตารางที่ 5**

ตารางที่ 5 สรุปขั้นตอนหลักของกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน ประเด็นปัญหาที่พบ และแนวทางแก้ไขตามบทเรียนจากกรณีศึกษาของประเทศภาคีอนุสัญญา

ขั้นตอนหลักของกระบวนการ TEIA	ประเด็นปัญหาที่พบ	แนวทางแก้ไขตามประสบการณ์ของกรณีศึกษา
การกลั่นกรอง (Screening)	แต่ละประเทศภาคีสมาชิกมีแนวทางที่แตกต่างกันในการพิจารณากิจกรรมที่อาจก่อให้เกิด "ผลกระทบข้ามพรมแดนที่มีนัยสำคัญทางลบ" ซึ่งความแตกต่างในการตีความและเกณฑ์การพิจารณาระหว่างภาคีแหล่งกำเนิดและภาคีที่ได้รับผลกระทบ มักนำไปสู่ความไม่สอดคล้องกันในขั้นตอนการคัดกรอง ซึ่งอาจกระทบต่อการกำหนดขอบเขตของโครงการและกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนโดยรวม	**การปรึกษาหารือล่วงหน้าระหว่างภาคี**เป็นกลไกสำคัญในการแลกเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับขั้นตอนการกลั่นกรองโครงการ ซึ่งมีส่วนช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันในกระบวนการ

ขั้นตอนหลักของ กระบวนการ TEIA	ประเด็นปัญหาที่พบ	แนวทางแก้ไข ตามประสบการณ์ของกรณีศึกษา
การแจ้งเตือน (Notification)	รูปแบบและระยะเวลาในการแจ้งเตือนของแต่ละประเทศภาคีมีความแตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อความชัดเจนและความตรงต่อเวลาในการดำเนินการ โดยเฉพาะเมื่ออนุสัญญาไม่ได้กำหนดระยะเวลาเฉพาะไว้ การแจ้งเตือนที่ล่าช้าหรือไม่ครบถ้วนจึงอาจทำให้ภาคีที่ได้รับผลกระทบไม่สามารถตอบสนองได้อย่างเท่าเทียมในกระบวนการ	**การแจ้งล่วงหน้าและการพัฒนาความตกลงทวิภาคี**มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้กระบวนการแจ้งเตือนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของภาคีทุกฝ่าย ซึ่งแนวทางดังกล่าวยังช่วยลดความเสี่ยงต่อการละเมิดข้อกำหนดและเสริมสร้างหลักความเท่าเทียมระหว่างภาคีในกระบวนการ
การยืนยันการเข้าร่วม (Confirmation to Participation)	การตอบกลับหรือการยืนยันการเข้าร่วมที่ล่าช้าจากภาคีที่ได้รับผลกระทบอาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของภาคีแหล่งกำเนิดในขั้นตอนต่อไป เนื่องจากหากไม่มีการตอบกลับภายในกรอบเวลาดังกล่าว กระบวนการอาจถือว่ายุติลงโดยปริยาย ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจในระดับประเทศ	**การแจ้งล่วงหน้าและการพัฒนาความตกลงทวิภาคี**เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยลดปัญหาการตอบยืนยันเข้าร่วมล่าช้า และส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างภาคี เพื่อทำให้กระบวนการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและราบรื่น
การมีส่วนร่วมของสาธารณะ (Public Participation)	ในทางปฏิบัติ แนวทางในการสร้างความเท่าเทียมของการมีส่วนร่วมของประชาชนระหว่างภาคีที่ได้รับผลกระทบและภาคีแหล่งกำเนิดมีความหลากหลาย ปัญหาที่มักพบคือข้อจำกัดด้านการแปลเอกสารและการสื่อสาร การตีความเนื้อหาที่คลาดเคลื่อน รวมทั้งระยะเวลาของกระบวนการที่สั้นเกินไปหรือขาดความชัดเจนในกรอบเวลา ซึ่งประเด็นเหล่านี้ถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่อาจส่งผลต่อความเท่าเทียมและประสิทธิภาพของกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้อนุสัญญาเอสปู	**การพัฒนาความตกลงทวิภาคี**เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างภาคีตั้งแต่ระยะต้น และเป็นกลไกหลักในการกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาษาในการสื่อสาร ระยะเวลา และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างชัดเจน อันเป็นการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศภาคีอย่างเท่าเทียม
การปรึกษาหารือระหว่างภาคี (Consultation)	แนวทางการปรึกษาหารือระหว่างภาคีมีความแตกต่างกันทั้งในแง่ของระยะเวลา วิธีการ และภาษา ซึ่งนำไปสู่ปัญหาที่พบโดยทั่วไป เช่น ข้อจำกัดด้านเวลา อุปสรรคทางภาษา และความแตกต่างของระบบกฎหมาย	แนวทางที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินการปรึกษาหารือ ไม่ว่าจะเป็นการจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญหรือคณะทำงาน **การปรึกษาหารือตั้งแต่ระยะต้นของกระบวนการ** และการจัดตั้งคณะกรรมาธิการหรือคณะทำงานร่วม โดยแนวทางเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศและทำให้การดำเนินกระบวนการเป็นไปอย่างราบรื่นและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละฝ่าย

เนื่องจากอนุสัญญาเอสปูเป็นอนุสัญญาที่มุ่งเน้นกระบวนการ *(Process-oriented convention)* (ESCAP, 2022) จึงทำหน้าที่เป็นกลไกทางกฎหมายที่ผลักดันให้ประเทศภาคีจัดทำมาตรการทางกฎหมายหรือมาตรการอื่นที่จำเป็น เพื่อปฏิบัติตามบทบัญญัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ตามบทบัญญัติ 2.2) แนวทางนี้ทำให้ประสบการณ์ของประเทศภาคีส่วนใหญ่มีความเชื่อมโยงกับการดำเนินกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน นอกจากนี้อนุสัญญายังให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือและการระงับข้อพิพาท (ตามมาตรา 3, 6 และ 14) มากกว่าการใช้มาตรการลงโทษแบบบังคับ (*Mandatory sanctions*) สะท้อนถึงการส่งเสริมกลไกความร่วมมือ (*Collaborative mechanism*) เพื่อการปฏิบัติตามพันธกรณีอย่างสันติและยั่งยืน จะเห็นได้ว่าความสำเร็จของกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน ขึ้นอยู่กับกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศ (International cooperation) ที่มีบทบาทสำคัญในการประสานความแตกต่างของระบบกฎหมาย โครงสร้างการบริหาร และกระบวนการดำเนินงาน ส่งผลให้การดำเนินงานภายใต้อนุสัญญาเอสปูเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกันระหว่างประเทศภาคีสมาชิก

4.2 แนวทางเพื่อให้กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ในทางปฏิบัติความแตกต่างของกฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมภาษาที่ใช้ และ

มุมมองของแต่ละประเทศต่อบริบทข้ามพรมแดน ทำให้กระบวนการ TEIA เผชิญข้อจำกัดและความท้าทาย ผลการศึกษาจากประสบการณ์ของประเทศภาคียิ่งตอกย้ำว่าในบริบทที่ซับซ้อนเช่นนี้ ความโปร่งใสและความไว้วางใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคีที่มีความแตกต่างกัน (Poland, 2022) ด้วยเหตุนี้ กลไกการประสานงานและความร่วมมือ (*Collaborative mechanism*) จึงมีบทบาทสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการปรึกษาหารือล่วงหน้า การหารือระหว่างภาคี (Estonia, 2022; Romania, 2022) หรือการพัฒนาข้อตกลงทวิภาคีและพหุภาคี (Lithuania, 2022; Poland, 2022; Spain, 2022) ซึ่งล้วนช่วยลดอุปสรรคและส่งเสริมให้การดำเนินงานภายใต้อนุสัญญาเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

4.2.1 การปรึกษาหารือล่างหน้า และการปรึกษาหารือระหว่างภาคี การปรึกษาหารือล่วงหน้าเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการดำเนินการของกระบวนประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน โดยเฉพาะในประเด็นกรอบเวลา ขั้นตอน ภาษาที่ใช้ และโครงสร้างการบริหารที่แตกต่างกัน ตามบทบัญญัติที่ 5 ของอนุสัญญาเอสปู ที่กำหนดให้ประเทศภาคีแหล่งกำเนิดและภาคีที่ได้รับผลกระทบหารือร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและกำหนดมาตรการลดผลกระทบข้ามพรมแดนอย่างมีประสิทธิภาพ (Estonia, 2022; Ministry of the Environment et al., 2003; Romania, 2022; Spain, 2022)ตัวอย่างเช่น ประเทศโปแลนด์แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของคณะกรรมการร่วม (Joint Commission) ที่เข้ามามีส่วนช่วยในการกำหนดเงื่อนไขโครงการที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น (Poland, 2022) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของคณะกรรมการอนุสัญญาที่แนะนำให้มีการจัดตั้งกลุ่มทำงานเพื่อติดตามและประเมินผล อันจะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูล การประสานงาน และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานในแต่ละประเทศ ซึ่งเอื้อต่อการสร้างความไว้วางใจ ความโปร่งใส และความสำเร็จของโครงการในระยะยาว (UNECE, 2023b)

4.2.2 การจัดทำข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคี ข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคีมีบทบาทสำคัญในการลดช่องว่างระหว่างระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของแต่ละประเทศ โดยช่วยช่วยลดอุปสรรคเกี่ยวกับความแตกต่างด้านกฎหมาย ขั้นตอนการดำเนินการ และภาษาที่ใช้ ตลอดจนสนับสนุนการประสานงานและความร่วมมือให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Ministry of the Environment et al., 2003) ประสบการณ์ของประเทศภาคี เช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์และประเทศโปแลนด์ แสดงให้เห็นว่าการใช้ข้อตกลงดังกล่าวมีส่วนช่วยในการสร้างแนวปฏิบัติที่ชัดเจน และสามารถสะท้อนถึงผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศภาคีสมาชิกได้ (Ministry of the Environment et al., 2003; Netherlands, 2000; Poland, 2022) เพื่อให้ข้อตกลงดังกล่าวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรประกอบด้วยองค์ประกอบหลักอย่างน้อย 3 องค์ประกอบหลักนี้ ได้แก่ 1) ขอบเขตการประยุกต์ใช้ (Area of Application): กำหนดเกณฑ์และขอบเขตที่ชัดเจนเพื่อลดข้อขัดแย้งระหว่างภาคี 2) กลไกหรือโครงสร้างสถาบัน (Institutional Arrangements): เช่น การจัดตั้งคณะกรรมาธิการร่วม เพื่อแก้ไขความแตกต่างด้านโครงสร้างการบริหารจัดการของแต่ละประเทศ (Estonia, 2022; UNECE, 2022a, 2023a, 2023b, 2023c) และ 3) ขั้นตอนของกระบวนการ (Procedural Aspects): สร้างความชัดเจนในแต่ละขั้นตอนและทำให้การดำเนินงานสอดคล้องกัน (Lithuania, 2022; Ministry of the Environment et al., 2003; Poland, 2022; Spain, 2022; UNECE, 2022a) ดังนั้น การจัดทำข้อตกลงที่มีองค์ประกอบครบถ้วนและชัดเจน จึงถือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการดำเนินการตามอนุสัญญาเอสปูให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในบริบทข้ามพรมแดน

ประสบการณ์จากกรณีศึกษาที่คัดเลือกมาแสดงให้เห็นว่า “ความร่วมมือระหว่างประเทศ” (*International cooperation*) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้กระบวนการ TEIA ดำเนินไปอย่างราบรื่น มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกันระหว่างประเทศภาคีสมาชิก ความร่วมมือดังกล่าวช่วยจัดโครงสร้างให้รองรับความแตกต่างของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างภาคี (Nichols et al., 2009; UNECE, 2022b, 2023a, 2023b, 2023c, 2023d, 2023e) อีกทั้งยังช่วยกำหนดแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงาน เช่น กรอบเวลา ภาษาที่ใช้ และมาตรการลดผลกระทบ โดยเฉพาะในบริบทที่ซับซ้อนทางกฎหมายและการบริหารจัดการ (Estonia,

2022; Leekbhai & Poboon, 2018) ดังนั้น การพัฒนาความร่วมมือทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ จึงถือเป็นกลไกสำคัญในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมายหลักของอนุสัญญาเอสปู (Poland, 2022)

4.3 บทเรียนที่ได้จากการดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนภายใต้อนุสัญญาเอสปู เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการผลกระทบข้ามพรมแดนในบริบทของประเทศไทย

การดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน (TEIA) มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยการบูรณาการประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเข้ากับการตัดสินใจด้านการพัฒนา และสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศ สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของกลไกทางกฎหมายและความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ อนุสัญญาเอสปู (Espoo Convention) จึงทำหน้าที่เป็นกรอบทางกฎหมายที่สำคัญเพื่อให้กิจกรรมหรือโครงการที่ต้องการพัฒนาสามารถเกิดขึ้นอย่างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ อนุสัญญาเอสปูเป็นอนุสัญญาที่เน้นกระบวนการ (*Process-oriented convention*) (ESCAP, 2022) ส่งผลให้ประเทศภาคีต้องดำเนินการและจัดทำมาตรการภายในประเทศเพื่อรองรับพันธกรณีผ่านกลไกความร่วมมือต่าง ๆ เช่น ข้อตกลงทวิภาคีและการปรึกษาหารือล่วงหน้า ซึ่งช่วยลดข้อขัดแย้งและทำให้กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนดำเนินไปอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งลดความเสี่ยงด้านสุขภาพของประชาชนที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการหรือกิจกรรมในบริบทข้ามพรมแดน ในทางตรงกันข้าม ประเทศสมาชิกอาเซียน รวมทั้งประเทศไทยที่ยังเผชิญอยู่กับข้อจำกัดในการดำเนินการ เนื่องจากกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนส่วนใหญ่เป็นแบบสมัครใจ (M. Mekong River Commission, 2023) และขาดกลไกทางกฎหมายที่ชัดเจนสำหรับบริบทข้ามพรมแดน ข้อจำกัดนี้สะท้อนความจำเป็นในการพัฒนากฎหมายและเกณฑ์สิ่งแวดล้อมภายในประเทศให้สอดคล้องกับข้อตกลงระหว่างประเทศ รวมทั้งสร้างกลไกที่ให้ความสำคัญกับการปกป้องสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ควบคู่ไปกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสร้างความตระหนักและการขับเคลื่อนการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม (Dávila et al., 2020; Jarusombat, 2019; Somporn et al., 2023; Swangjang, 2018) ประสบการณ์จากกรณีศึกษาที่คัดเลือกมานี้ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินการภายใต้อนุสัญญาเอสปูให้ความสำคัญกับกระบวนการและเครื่องมือที่สนับสนุนการดำเนินการของกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนอย่างมีประสิทธิผล โดยเฉพาะการเสริมสร้างกลไกความร่วมมือ (Collaborative Mechanism) ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคี (Lithuania, 2022; Poland, 2022; Spain, 2022) หรือการปรึกษาหารือล่วงหน้าหรือระหว่างภาคี (Estonia, 2022; Romania, 2022) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินงานและการบรรลุเป้าหมายของอนุสัญญา

แม้บทเรียนจากการดำเนินงานภายใต้อนุสัญญาเอสปูจะชี้ให้เห็นว่า การปรึกษาหารือล่วงหน้า และการพัฒนาข้อตกลงระหว่างประเทศ เป็นกลยุทธ์สำคัญที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทย เพื่อพัฒนากระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนให้เกิดขึ้นได้จริงและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม บริบทของประเทศไทยยังคงขาดกรอบกฎหมาย กรอบการดำเนินการและกลไกความร่วมมือที่รองรับประเด็นข้ามพรมแดนอย่างชัดเจน (Dávila et al., 2020; Jarusombat, 2019; Swangjang, 2018) ซึ่งส่งผลให้เกิดช่องว่างในการดำเนินการ ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน ดังนั้น การเสริมสร้างกรอบและกลไกทางกฎหมายจึงเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการผลักดันให้เกิดการจัดการผลกระทบข้ามพรมแดนอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การปรับปรุงเกณฑ์สิ่งแวดล้อมให้ครอบคลุมบริบทข้ามพรมแดน และการยกระดับกฎหมายให้สอดคล้องกับข้อตกลงระหว่างประเทศ ซึ่งล้วนเป็นแนวทางสำคัญในการลดช่องว่างทางกฎหมายที่มีอยู่

แม้การนำกลไกของอนุสัญญาเอสปูมาใช้โดยตรงในบริบทไทยอาจมีข้อจำกัด แต่การปรับใช้แนวคิดจากกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนภายใต้กรอบความตกลงที่มีอยู่ อาจเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับระบบกฎหมายภายในประเทศ (Jarusombat, 2019) และวางรากฐานสำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศในการจัดการปัญหาข้ามพรมแดนอย่างยั่งยืน แม้ว่า

ประสบการณ์จากประเทศภาคีภายใต้อนุสัญญาเอสปู สะท้อนว่าความร่วมมือระหว่างประเทศเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน แต่ในบริบทของประเทศไทย ความท้าทายหลักคือการเสริมสร้างกรอบและกลไกทางกฎหมายภายในประเทศ ซึ่งยังคงจำกัดศักยภาพของกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนไม่ให้บรรลุผลได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น การพัฒนากรอบกฎหมายภายในประเทศควบคู่กับการผลักดันความร่วมมือระดับภูมิภาคและการปรึกษาหารือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างระบบการจัดการผลกระทบข้ามพรมแดนที่ครอบคลุม พร้อมทั้งเสริมสร้างหลักประกันด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ให้สอดคล้องกับบริบทของภูมิภาค แต่ทั้งนี้หลักการ *ASEAN Way* ยังคงเป็นข้อจำกัด (Charusombat, 2023; Ghani et al., 2017) ที่ต้องได้รับการจัดการอย่างรอบคอบ ประเทศไทยและประเทศสมาชิกจึงจำเป็นต้องวางกลยุทธ์เชิงระบบ เพื่อเสริมสร้างกลไกการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนให้มีประสิทธิผลและยั่งยืน

5. ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ (Conclusion and recommendations)

จะเห็นได้ว่า อนุสัญญาเอสปูมีการกำหนดกรอบและโครงสร้างของกระบวนการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนไว้ชัดเจนสำหรับประเทศภาคีอนุสัญญาและประเทศที่สนใจเข้าร่วม จากบทเรียนที่ค้นพบจากงานวิจัยนี้ นอกจากการมีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจนและศูนย์กลางของกลไกการประสานงานโดยสำนักเลขาธิการของอนุสัญญาที่เข้มแข็งแล้ว ความสำเร็จของกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนยังขึ้นอยู่กับ ความร่วมมือระหว่างประเทศ ความชัดเจนของขั้นตอน กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการจัดการกับความแตกต่างของระบบ EIA ในแต่ละประเทศที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ ถึงแม้ว่าแต่ละประเทศภาคียังคงเผชิญความท้าทาย เช่น ความไม่สอดคล้องกันของคำนิยาม ความไม่ชัดเจนในการระบุภาคีที่ได้รับผลกระทบ และอุปสรรคด้านความแตกต่างของภาษาประจำชาติซึ่งอาจกระทบต่อประสิทธิผลของกระบวนการ แต่การดำเนินการอย่างต่อเนื่องของกลุ่มประเทศภาคี และการผลักดันของ UNECE ได้สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินดังกล่าวคือกลไกที่ช่วยให้ปัญหามลพิษข้ามพรมแดนไม่ถูกมองข้าม แต่เป็นการเผชิญความจริง ความท้าทาย และเป็นโอกาสที่แต่ละประเทศภาคีได้ร่วมกันแก้ไขปัญหา ภายใต้กลไกการสนับสนุนที่อนุสัญญานี้ได้วางโครงสร้างไว้สำหรับการปฏิบัติ

ในขณะที่บริบทของประเทศไทยยังไม่มีกลไกระดับยุทธศาสตร์ที่รองรับการประเมินผลกระทบในมิติข้ามพรมแดนอย่างเป็นระบบ ข้อค้นพบชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความท้าทายหลัก คือการขาดกลไกในการเชื่อมโยงการประเมินในระดับโครงการกับบริบทข้ามพรมแดน ตลอดจนข้อจำกัดด้านการบังคับใช้กฎหมาย การจัดการข้อมูล และความพร้อมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากข้อค้นพบที่กล่าวมา งานวิจัยนี้จึงเสนอข้อเสนอแนะเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่พัฒนากรอบการดำเนินการของกระบวนการ TEIA ในบริบทของประเทศไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

๏๏ **ผลักดันการเสริมสร้างกรอบและกลไกทางกฎหมาย** เพื่อยกระดับกฎหมายด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ด้วยการบูรณาการ EIA กับ SEA โดยมุ่งพัฒนาขั้นตอน ระบุสิทธิของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมในบริบทข้ามพรมแดนอย่างชัดเจน เพื่อรองรับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและ สุขภาพของประชาชน (Dávila et al., 2020; Jarusombat, 2019; Swangjang, 2018)

๏๏ **ส่งเสริมกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศ** ผ่านการปรึกษาหารือหรือการพัฒนาข้อตกลงทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติร่วมกัน (Dávila et al., 2020; Somporn et al., 2023; Swangjang, 2018) อันจะช่วยสร้างความเข้าใจร่วม ลดความขัดแย้ง และสนับสนุนการดำเนินโครงการอย่างราบรื่น (ESCAP, 2022)

๏๏ **สนับสนุนให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ในทุกระดับเกี่ยวกับการรับมือมลพิษข้ามพรมแดนด้วยการประยุกต์ใช้หลักการภายใต้อนุสัญญาเอสปูในบริบทอาเซียน** เช่น การให้ทุนสนับสนุนงานวิจัยด้วยการการทดลองใช้ Guidelines for Transboundary Environmental Impact Assessment in the Lower Mekong River Basin (Mekong River Commission, 2023) กับกรณีศึกษาที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านและบริบทที่จำเป็นต้องมีการเฝ้าระวังมลพิษข้ามพรมแดน เพื่อพัฒนาแนวทางร่วมและยกระดับมาตรฐานการประเมินผลกระทบข้ามพรมแดนในระดับภูมิภาค

ข้อเสนอแนะเหล่านี้จำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กับข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง เช่น ความเปราะบางของโครงสร้างทางการเมืองระหว่างประเทศ หรือข้อจำกัดอื่น ๆ ที่อาจจำกัดความเป็นไปได้ในการดำเนินกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ดี แม้ประเทศไทยจะยังเผชิญข้อจำกัดหลายด้าน แต่บทเรียนจากประเทศภาคีที่ให้สัตยาบันภายใต้อนุสัญญาเอสปูได้สะท้อนแนวทางที่สามารถนำมาพัฒนาแนวคิดและระบบการประเมินที่ครอบคลุมมากขึ้น หากข้อเสนอแนะเหล่านี้ถูกนำมาประยุกต์ใช้อย่างจริงจังก็จะช่วยเสริมสร้างความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศควบคู่กับการส่งเสริมสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน และสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยในระยะยาวต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ที่สนับสนุนทุนการศึกษาสำหรับผู้มีผลการเรียนดีเด่น และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ที่ให้การสนับสนุนทุนบางส่วนในการค้นคว้าวิจัยนี้ และมอบประสบการณ์ที่หาได้ยาก ซึ่งเป็นแหล่งความรู้สำคัญที่ช่วยเปิดมุมมองใหม่ ๆ และเพิ่มคุณค่าให้กับกระบวนการเรียนรู้และการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง (References)

Albania. (2022). *Questionnaire for the report of ALBANIA on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019– 2021*. U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-05/Albania_EIA.pdf

Albrecht, E. (2008). Implementing the Espoo Convention in transboundary EIA between Germany and Poland. *Environmental Impact Assessment Review, 28*(6), 359-365.

ASEAN, S. (n.d.). *ASEAN Aims*. The ASEAN Secretariat. https://asean.org/what-we-do#asean-aims

Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research, 1*(3), 385-405.

Belarus, R. o. (2022). *Questionnaire for the report of the Republic of Belarus on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019–2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-07/Belarus_EIA_EN.pdf

Belgium. (2022). *Questionnaire for the report of BELGIUM – FEDERAL GOVERNMENT on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019–2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-05/Belgium_EIA_WR%2BFR%2BBCR_FIN.pdf

Boyle, A. (2011). Developments in the international law of environmental impact assessments and their relation to the Espoo Convention. *Review of European Community & International Environmental Law, 20*(3), 227-231.

Braun, V., & Clarke, V. (2006, 01/01). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*, 77-101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Bruch, C., Nakayama, M., Troell, J., Goldman, L., & Maruma Mrema, E. (2007). Assessing the assessments: improving methodologies for impact assessment in transboundary watercourses. *Water Resources Development, 23*(3), 391-410.

Charusombat, P. (2023). ASEAN cooperation on transboundary haze pollution: The perspective of institutional incremental change. *Journal of Environmental Information Science, 2022*(2), 1-12.

Czech, R. (2022). *Questionnaire for the report of the Czech Republic on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019– 2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-05/Czechia_EIA.pdf

Dávila, J. G., Zhang, J., & Kørnøv, L. (2020, 2020/09/01/). Challenges to carry out transboundary environmental assessment in ASEAN countries. *Environmental Impact Assessment Review, 84*, 106432. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.eiar.2020.106432

de Boer, J. J. (1999). Bilateral agreements for the application of the UN-ECE convention on EIA in a transboundary context. *Environmental Impact Assessment Review, 19*(1), 85-98.

ESCAP, U. (2022). Technical report and recommendations to strengthen environmental impact assessment procedures in ASEAN. https://repository.unescap.org/handle/20.500.12870/4456#

Estonia. (2022). *Questionnaire for the report of ESTONIA on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019– 2021*. U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-05/Estonia_EIA.pdf

Fereday, J., & Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating rigor using thematic analysis: A hybrid approach of inductive and deductive coding and theme development. *International Journal of Qualitative Methods, 5*(1), 80-92.

Fongissara, N., & Buddharaksa, W. (2022). ASEAN agreement on transboundary haze pollution management in mainland southeast asia. *Asia Social Issues, 15*(6), 253039.

Gachechiladze-Bozhesku, M. (2014, 2014/01/02). Learning from transboundary environmental impact assessment under the Espoo Convention: a case of the Neman Hydropower Plant, Belarus. *Impact Assessment and Project Appraisal, 32*(1), 81-86. https://doi.org/10.1080/14615517.2013.873187

Georgia. (2022). *Questionnaire for the report of Georgia on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019– 2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-05/Georgia_EIA.pdf

Ghani, F. A., Redzuan, N. I. N., Nasir, N. F. M., & Salamat, M. (2017). Review on ASEAN transboundary haze pollution agreement 2002: Problems and solutions. *Journal of Humanities, Language, Culture, and Business, 1*(1), 153-161.

Hernández, F. M. (2008). Analysis of the Espoo Convention as applied to mega projects: The case of Nord Stream. *Unpublished Masters, Lund University, Lund*.

Hungary. (2022). *Questionnaire for the report of HUNGARY on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019– 2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-04/Hungary_EIA.pdf

Idrissi Gartoumi, K. (2024, 2024/12/01/). Five-Year Review of Blockchain in Construction Management: Scientometric and Thematic Analysis (2017-2023). *Automation in Construction, 168*, 105773. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.autcon.2024.105773

International Finance Corporation, I. (2021). Guidance Note 1 Assessment and Management of Environmental and Social Risks and

Impacts. https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2021/20210614-ifc-ps-guidance-note-1-en.pdf

Itasari, E., & Mangku, D. (2021, 06/27). Implementation of the ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution in the Southeast Asia Region. *Jurnal Ilmiah Pendidikan Pancasila dan Kewarganegaraan, 6*, 149. https://doi.org/10.17977/um019v6i1p149-154

Jarusombat, S. (2019). Institutional Arrangements to Manage Transboundary Environmental Problems. *Journal of Thai Ombudsman, 10*(2). https://so04.tci-thaijo.org/index.php/ombudsman/article/view/167047

Jones, C. P., Armstrong-Moore, R., Penney, T. L., Cummins, S., Armitage, S., Adams, J., & White, M. (2022, 2022/12/01/). Adolescents' perspectives on soft drinks after the introduction of the UK Soft Drinks Industry Levy: A focus group study using reflexive thematic analysis. *Appetite, 179*, 106305. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.appet.2022.106305

Jones, D. S. (2006). ASEAN and transboundary haze pollution in Southeast Asia. *Asia Europe Journal, 4*(3), 431-446.

Kim, S. K., van Gevelt, T., Joosse, P., & Bennett, M. M. (2022). Transboundary air pollution and cross-border cooperation: Insights from marine vessel emissions regulations in Hong Kong and Shenzhen. *Sustainable Cities and Society, 80*, 103774.

Leekbhai, S., & Poboon, C. (2018). TRANSBOUNDARY ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT UNDER 1991 CONVENTION ON ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT IN A TRANSBOUNDARY CONTEXT. *Ph.D. in Social Sciences Journal, 8*(1). https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj/article/view/87246

Lithuania. (2022). *Questionnaire for the report of LITHUANIA on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019– 2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-04/Lithuania_EIA.pdf

Malta. (2022). *Questionnaire for the report of MALTA on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019– 2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-05/Malta_EIA.pdf

Marks, D., & Miller, M. A. (2022). A transboundary political ecology of air pollution: Slow violence on Thailand's margins. *Environmental Policy and Governance, 32*(4), 305-319.

Mekong River Commission. (2023). *Guidelines for transboundary environmental impact assessment in the Lower Mekong River Basin*. MRC Secretariat. DOI: 10.52107/mrc.aqrsbk.

Mekong River Commission, M. (2023). *Guidelines for transboundary environmental impact assessment in the Lower Mekong River Basin* https://doi.org/10.52107/mrc.aqrsbk

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). *Qualitative Data Analysis. A Methods Sourcebook* (H. Salmon & L. Barrett, Eds. Third ed.). SAGE.

Miles, M. B., & Huberman, M. A. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). SAGE Publications.

Ministry of the Environment, F., Ministry of the Environment, S., & Ministry of Housing, S. P. a. t. E., the Netherlands. (2003). *Guidance on the practical application of the Espoo Convention*. Finnish Environment Institute (SYKE.

Mirumachi, N., & Nakayama, M. (2007). Improving methodologies for transboundary impact assessment in transboundary watercourses: Navigation channel improvement project of the Lancang-Mekong River from China-Myanmar boundary marker 243 to Ban Houei Sai of Laos. *Water Resources Development, 23*(3), 411-425.

Moldova, R. o. (2022). *Questionnaire for the report of the REPUBLIC of MOLDOVA on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019–2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-04/Moldova_EIA_eng.pdf

Montenegro. (2022). *Questionnaire for the report of Montenegro on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019– 2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-05/Montenegro_EIA.pdf

Naweed, A., Bowditch, L., Trigg, J., & Unsworth, C. (2022, 2022/04/01/). Injury by design: A thematic networks and system dynamics analysis of work-related musculoskeletal disorders in tram drivers. *Applied Ergonomics, 100*, 103644. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.apergo.2021.103644

Netherlands. (2000). *Bilateral and multilateral cooperation in the framework of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context*. https://digitallibrary.un.org/record/414934/files/%5BE_ECE_%5DMP.EIA_WG.1_2000_6-EN.pdf

https://digitallibrary.un.org/record/414934/files/%5BE_ECE_%5DMP.EIA_WG.1_2000_6-FR.pdf

https://digitallibrary.un.org/record/414934/files/%5BE_ECE_%5DMP.EIA_WG.1_2000_6-RU.pdf

Nichols, A., Maynard, V., Goodman, B., & Richardson, J. (2009, Aug 24). Health, Climate Change and Sustainability: A systematic Review and Thematic Analysis of the Literature. *Environ Health Insights, 3*, 63-88. https://doi.org/10.4137/ehi.s3003

Pinho, P., McCallum, S., & Cruz, S. S. (2010). A critical appraisal of EIA screening practice in EU Member States. *Impact Assessment and Project Appraisal, 28*(2), 91-107.

Poland, R. o. (2022). *Questionnaire for the report of the REPUBLIC OF POLAND on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019–2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-05/Poland_EIA.pdf

Purnama, D. (2004). Review of transboundary environmental impact assessment: a case study from the Timor Gap. *Impact Assessment and Project Appraisal, 22*(1), 17-35.

Romania. (2022). *Questionnaire for the report of ROMANIA on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019 – 2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-04/Romania_EIA.pdf

Schrage, W., & Bonvoisin, N. (2008). Transboundary impact assessment: frameworks, experiences and challenges. *Impact Assessment and Project Appraisal, 26*(4), 234-238.

Slovenia. (2022). *Questionnaire for the report of SLOVENIA on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019– 2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-06/Slovenia_EIA_0.pdf

Somporn, P., Kwanpracha , C., Pakorn, L., & Thanyaporn, S. (2023). *The Development of Community-led Health Impact Monitoring, Nan Province Thailand: A Case of transboundary Pollution from Hongsa Power Plant, Lao PDR*.

Spain. (2022). *Questionnaire for the report of SPAIN on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019– 2021* U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-05/Spain_EIA.pdf

Swain, J. (2018). A hybrid approach to thematic analysis in qualitative research: Using a practical example. *Sage research methods*.

Swangjang, K. (2018). Comparative review of EIA in the Association of Southeast Asian Nations. *Environmental Impact Assessment Review, 72*, 33-42.

Switzerland. (2022). *Questionnaire for the report of SWITZERLAND on the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context in the period 2019–2021*. U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-07/Switzerland_EIA_EN.pdf

Ukwe, C., & Ibe, C. (2010). A regional collaborative approach in transboundary pollution management in the guinea current region of western Africa. *Ocean & coastal management, 53*(9), 493-506.

Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo Convention), (1991). https://unece.org/environment-policyenvironmental-impact-assessment

UNECE. (2006a). *Guidance on public participation in environmental impact assessment in a transboundary context* https://unece.org/environment-policy/environmental-impact-assessment

UNECE. (2006b). *Guidance on the practical application of the Espoo Convention* https://unece.org/environment-policy/environmental-impact-assessment

UNECE. (2008). *CASE STUDY FACT SHEET #4 Chancy-Pougny Hydropower Station, on the*

border between France and Switzerland. U. N. E. C. f. Europe. https://unece.org/DAM/env/eia/documents/factsheet/Factsheet4_Hydropower_in_France_Switzerland_Aug08.pdf

UNECE. (2009a). What UNECE does for you. https://unece.org/DAM/env/eia/documents/ImplementationCommittee/0923749_Espoo_ENG.pdf

UNECE. (2009b). *What UNECE does for you?: https://unece.org/DAM/env/eia/documents/ImplementationCommittee/0923749_Espoo_ENG.pdf*. https://unece.org/DAM/env/eia/documents/ImplementationCommittee/0923749_Espoo_ENG.pdf

UNECE. (2014a). UNECE at a glance - Espoo Convention. https://unece.org/DAM/env/eia/Publications/2014/Flyer-Espoo_Convention-A5-Low_resolution_for_information.pdf

UNECE. (2014b). *UNECE Espoo Convention on Environmental Impact Assessment becomes a global instrument*. United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). Retrieved 12 April from https://unece.org/environment/press/unece-espoo-convention-environmental-impact-assessment-becomes-global-instrument

Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo Convention), (2017a). https://unece.org/environment-policyenvironmental-impact-assessment

UNECE. (2017b). *UNECE Espoo Convention and Sustainable Development Goals*. UNECE, . https://unece.org/environment-policy/publications/unece-espoo-convention-protocol-sea-and-sdgs

UNECE. (2021). *Implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (2016-2018) Sixth review* (Vol. United Nations).

UNECE. (2022a). *Draft seventh review of the implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context*. https://unece.org/sites/default/files/2022-11/ece_mp.eia_wg.2_2022_3_eng.pdf

UNECE. (2022b). *Findings and recommendations on compliance by Serbia with its obligations under the Convention with respect to several miningrelated activities in Karamanica, Popovica and Podvirovi and the Grot mine* U. United Nations Economic Commission for Europe. https://unece.org/sites/default/files/2022-08/ece_mp.eia_ic_2022_8_e.pdf

UNECE. (2023a). *Findings and recommendations on compliance by Albania with its obligations under the Convention and the Protocol in respect of the planned construction of several small hydropower plants on the Cijevna River*. U. United Nations Economic Commission for Europe. https://unece.org/sites/default/files/2023-06/ece_mp.eia_ic_2023_9.e.pdf

UNECE. (2023b). *Findings and recommendations on compliance by Bosnia and Herzegovina with its obligations under the Convention and the Protocol with respect to the construction of Buk Bijela hydropower plant on the Drina River*. U. United Nations Economic Commission for Europe. https://unece.org/sites/default/files/2023-03/ece_mp.eia_ic_2023_5_e.pdf

UNECE. (2023c). *Findings and recommendations on compliance by Bulgaria with its obligations under the Convention with respect to the lifetime extension of units 5 and 6 of Kozloduy nuclear power plant*. U. United Nations Economic Commission for Europe. https://unece.org/sites/default/files/2023-03/ece_mp.eia_ic_2023_6_e.pdf

UNECE. (2023d). *Findings and recommendations regarding compliance by Belgium with its obligations under the Convention in respect of the lifetime extension of unit 1 of Tihange nuclear power plant*. U. United Nations Economic Commission for Europe. https://unece.org/sites/default/files/2023-06/ece_mp.eia_ic_2023_10.e.pdf

UNECE. (2023e). *Findings and recommendations regarding compliance by Czechia with its obligations under the Convention in respect of the lifetime extension of four reactors of Dukovany nuclear power plant*. U. United Nations Economic Commission for Europe. https://unece.org/sites/default/files/2023-06/ece_mp.eia_ic_2023_11.e.pdf

UNECE. (n.d.). *The blank questionnaires for 2019-2021 (ECE/MP.EIA/WG.2/2021/3)*. United Nations Economic Commission for Europe. https://unece.org/environment-policy/environmental-assessment/review-implementation-national-reporting?__cf_chl_tk=InmyRqcZ_SoONXz_.9.mgKcSEfjZd1hMOSvzsV0TVfE-1724925586-0.0.1.1-5610

World Health Organization. (2022). *World mental health report: Transforming mental health for all*. World Health Organization.

Xu, W., & Zammit, K. (2020). Applying Thematic Analysis to Education: A Hybrid Approach to Interpreting Data in Practitioner Research. *International Journal of Qualitative Methods, 19*, 1609406920918810. https://doi.org/10.1177/1609406920918810

Zhao, J., Guo, L., Lin, J., Dou, R., Huang, Y., & Bao, Y. (2021). Analysis on the Transboundary Impact Assessment System and Practice of Hydropower Development on the Main Mekong River. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science,